

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ СТУПЕНЯ КЕРОВАНОСТІ ВУГІЛЬНОЮ ПРОМИСЛОВІСТЮ УКРАЇНИ

Наведено обсяги видобутку вугілля за секторами вугільної промисловості України. Досліджено причини зниження видобутку вугілля і погіршення фінансового стану в державному секторі галузі. Розглянуто фактори, що знизили ступінь керованості вугледобувними підприємствами. Запропоновано заходи щодо підвищення ступеня керованості галуззю з метою підвищення ефективності її функціонування.

Приведены объемы добычи угля по секторам угольной промышленности Украины. Исследованы причины снижения добычи угля и ухудшения финансового положения в государственном секторе отрасли. Рассмотрены факторы, которые снизили степень управляемости угледобывающими предприятиями. Предложены меры по повышению степени управляемости отрасли с целью повышения эффективности ее функционирования.

The paper presents volumes of coal output by sectors of the coal industry of Ukraine. The reasons for reducing the coal output and worsening of a financial position of the state sector of given industry have been studied. The factors which reduced the degree of coal enterprises manageability are considered. The measures are presented to raise the degree of given industry manageability in order to increase the efficiency of its functioning.

© Є.М. Братков, 2009

У вугільній промисловості України постійно здійснювалися заходи щодо вдосконалення організаційно-правових форм управління основним і допоміжним виробництвом. Удосконалювалося державне регулювання діяльності галузі в умовах розвитку ринкових відносин суб'єктів господарювання. Але непослідовність реформування організаційно-правових форм управління і недостатнє пристосування механізмів управління до ринкових умов господарювання призвели до зниження ступеня керованості галуззю та її підрозділами. Це виявляється в тенденції зниження обсягів видобутку вугілля, зростання собівартості продукції, збільшення державної фінансової підтримки вугледобувних підприємств.

Вищезазначене свідчить про те, що існує потреба підвищення ступеня керованості вугільною галуззю та її структурними підрозділами. Це окрема наукова та практична проблема, яка є складовою більш загальної проблеми – підвищення ефективності роботи вугільної промисловості України.

Аналіз літературних джерел щодо управління вугільною промисловістю в перші кроки здійснення ринкових перетворень показав, що в них розглядалися в основному підходи до вирішення питань, які ставилися в нормативно-правових актах центральних органів державної влади. Останніми роками з'явилися дослідження [1-5], у яких більш комплексно викладено деякі підсумки реформування системи управління галуззю та пропозиції щодо подальшого вдосконалення організаційно-правових форм та організаційно-економічних механізмів управління.

У роботі [1] викладено методологічні підходи й інструментарій докорінного реформування організаційних структур управління, майнових відносин, ринків збуту вугільної продукції тощо. Робота [2] свідчить про те, що у Російській Федерації повністю змінені основи функціонування вугільної промисловості і створено більше 50 компаній із приватною формою власності, 128 акціонерних товариств із присутністю федеральних пакетів акцій, 56 державних унітарних підприємств, створено холдингові компанії; роль держави в управлінні вугледобувною галуззю змінилася від прямого жорсткого вертикального управління до регулювання процесів реструктуризації. Заслугове на увагу досвід Російської Федерації щодо застосування “золотої акції” на приватизованих підприємствах, регулювання експорту вугільної продукції шляхом установлення митного збору і тарифів.

На думку авторів робіт [3, 4], вибір тієї чи іншої організаційної форми управління вугільною промисловістю залежить від низки чинників, у тому числі й таких інерційних, як набуті навички, стереотипи поведінки, менталітет керівників та членів трудових колективів. Автори цих робіт стверджують, що підвищення ефективності функціонування галузі як цілісної системи можна досягти внаслідок гнучкого поєднання принципів жорсткого централізму й економіко-організаційної самостійності вугледобувних підприємств залежно

від рівня їх рентабельності. Ця ідея підтримується і в роботі [5], але не відомо, яку структуру вуглевидобувного підприємства мають на увазі автори цих робіт.

У названих та інших роботах недостатньо уваги приділяється дослідженню факторів, які визначають структуру і характер системи управління галуззю; розробці механізмів управління конкретними об'єктами; визначенню ролі керівників і фахівців у цій системі, а також інформаційному і технологічному забезпеченню процесів прийняття управлінських рішень.

Мета статті полягає в дослідженні діючої системи управління вугільною промисловістю України та розробці підходів до підвищення ступеня керованості цією галуззю. Для досягнення цієї мети у статті вирішено такі завдання: визначено виробничу структуру секторів вугільної галузі та чинники деградації державного сектору; проаналізовано існуючу систему управління галуззю й обставини, які обумовлюють зниження ступеня керованості галуззю; запропоновано підходи до вдосконалення системи управління вугільною промисловістю.

Результати дослідження одержано на базі аналізу сучасного стану роботи вугільної промисловості України в останні роки з урахуванням внутрішнього та зовнішнього середовища її функціонування.

Вугільна промисловість України в даний час складається з державного і недержавного секторів. У державному секторі на початок 2009 р. знаходилось 115 шахт і один розріз, які видобували вугілля, 13 шахт готувалися до закриття. Крім шахт, у державному секторі знаходяться 15 збагачувальних фабрик, значна кількість підприємств і структурних підрозділів допоміжного виробництва, які надають послуги шахтам і збагачувальним фабрикам. Шахти цього сектору переважно мають статус відокремлених структурних одиниць і входять до 18 державних унітарних підприємств із видобутку вугілля, які створено у 2003 р.; шість шахт та шахтоуправлінь зі статусом юридичної особи підпорядковані безпосередньо Міністерству вугільної промисловості України. Унітарні державні підприємства з видобутку вугілля за своєю суттю є горизонтально інтегрованими компаніями, у які окрім декількох шахт входять допоміжні, виробничі підрозділи (збагачувальні фабрики, ремонтно-механічні заводи, автобази, промисловий залізничний транспорт та інші), управлінська та соціальна інфраструктура.

До складу державного сектору галузі входять також виробничі підрозділи і підприємства об'єднань, які обслуговують усі чи частку вуглевидобувних підприємств (рудоремонтні заводи; налагоджувальні, шахтобудівельні й інші підприємства й об'єднання; галузеві науково-дослідні та шахтопроектні інститути тощо).

У недержавному секторі знаходяться 3 потужні шахти, 21 приватизована шахта. Слід зазначити, що у складі ВАТ "Краснодонвугілля" і "Павлоградвугілля" шахти не мають права юридичної особи і функціонують як відокремлені філії. До недержавного сектору галузі відносяться приватизовані збагачувальні фабрики, заводи вугільного машинобудування, підприємства будівельної індустрії, транспортні та інші підприємства, які продовжують обслуговувати шахти на договірних засадах.

Приватизовані шахти увійшли як вугільні бази у вертикальні інтегровані компанії з вироблення металу й електроенергії з корпоративним капіталом. Найпотужніші приватизовані заводи вугільного машинобудування об'єднанні в корпорацію "Укр-вуглемаш".

У недержавний сектор галузі входять декілька десятків дрібних самостійних приватних шахт. Частина таких шахт у Луганській та Донецькій областях об'єдналися в асоціації, що дозволяє поліпшити вирішення організаційних питань і збут вугілля.

Слід зазначити, що формування багатокладної вугільної промисловості України йшло повільно, приватизовано найбільш привабливі вуглевидобувні шахти і компанії, а також допоміжні й обслуговуючі підрозділи.

Роздержавлення підприємств основного виробництва (шахт та розрізів) довгий час затримувалося через відсутність законодавчої бази та виваженої державної політики щодо реструктуризації форм власності. Згодом приватизація шахт "Красноармійська-Західна №1", "Комсомолець Донбасу" і компаній "Павлоградвугілля" та "Краснодонвугілля" здійснювалася за окремими постановами Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України. Слід підкреслити, що у державній власності залишилися в основному невеликі шахти зі складними

гірничо-геологічними умовами, відсталою технікою та технологією, з важким фінансовим становищем.

У процесі роздержавлення власності не були достатньою мірою враховані особливості вугільного виробництва. В умовах глибокого розподілу праці за технологічними процесами виробництва і збуту вугільної продукції приватизація допоміжних підприємств галузі (збагачувальні фабрики, ремонтно-механічні заводи, автобази тощо) призвела до їх монопольного становища тому, що вони обслуговують певний вуглевидобувний регіон, чи були й залишаються спеціалізованими підприємствами з надання відповідних послуг усім шахтам галузі. Зростання тарифів та цін на послуги шахтам обумовило зростання собівартості вугільної продукції, що в умовах низьких цін на неї обумовлює збитковість понад 90% шахт. Спрямування декілька років поспіль державної фінансової підтримки на технічне переоснащення в основному потужних шахт забезпечувало видобуток вугілля на рівні 80 млн. т на рік, але така політика призвела до того, що з часом резерви потужних шахт були значною мірою використані, а решта не була підготовлена до нормальної роботи. У 2006 р. більше 10 шахт із державною формою власності зовсім не мали очисних вибоїв, а по одному очисному вибою із застарілою технікою і технологією мали 50 шахт. Це призвело до зниження видобутку вугілля в Україні у 2007 р. до 75,5 млн. т рядового вугілля, в основному за рахунок зниження видобутку вугілля у державному секторі галузі.

Підвищенням рівня керівництва державним сектором у 2008 р. вдалося призупинити подальше падіння видобутку вугілля в Україні. Застосування адміністративних у поєднанні з економічними і правовими методами державного регулювання дозволило тільки за рік скоротити кількість малопотужних шахт (із видобутком вугілля менше 500 т на рік) з 74 до 20, подолати тенденцію падіння видобутку вугілля і забезпечити його зростання до 77,8 млн. т, або на 2,9% порівняно з 2007 р. На підприємствах державного сектору було видобуто 45,4 млн. т рядового вугілля, що більше попереднього року на 7,6%. Частка цього сектору дорівнювала 58,4% у загальному обсязі видобутку вугілля в країні. Але витрати на виробництво 1 т готової вугільної продукції перевищували ціну на 138,8 грн., з урахуванням коштів держпідтримки державний сектор галузі мав 338,5 млн. грн. збитків. На кінець 2008 р. кредиторська заборгованість перевищувала дебіторську на 6,6 млрд. грн., або у 3,3 раза. Майже всі вуглевидобувні підприємства з державною формою власності є банкрутами, але продовжують функціонувати завдяки тимчасовому мораторію на продовження судових справ про визнання їх банкрутами.

Негативно вплинула на роботу всіх секторів вугільної галузі світова фінансово-економічна криза, прояви якої стали відчуватися наприкінці 2008 р. Зниження попиту на вугілля призвело до зниження цін. Вжиття антикризових заходів на шахтах і в об'єднаннях, збільшення фінансової підтримки, закупівля енергетичного вугілля у державний матеріальний резерв за рахунок коштів стабілізаційного фонду держави з подальшим викупом енергогенеруючими компаніями за ціною його закупівлі й інших сприяло стриманню падіння обсягів видобутку вугілля. У цілому в Україні в 2009 р. видобуто 72,3 млн. т рядового вугілля, що всього на 7,1% менше, ніж у попередньому році. Державний сектор галузі видобув 38,1 млн. т, що на 10,6% менше, ніж у 2008 р. Для державного сектору в загальному видобутку вугілля порівняно з 2008 р. знизилася до 53,2%, тобто на 5,2%. Спостерігалось погіршення стану шахтного фонду. У 2009 р. менше як 500 т вугілля на добу видобували 32 шахти, тоді як на кінець 2008 р. таких шахт було 20. Продовжувалося погіршення фінансового стану вуглевидобувних підприємств цього сектору галузі.

Більш стабільно функціонували шахти корпоративного сектору галузі, у якому видобуто 28460 тис. т рядового вугілля, що тільки на 1,4% менше, ніж у 2008 р. Зниження видобутку вугілля відбулось у ВАТ "Краснодонвугілля" та "Павлоградвугілля", тоді як шахти "Красноармійська-Західна №1" та "Комсомолец Донбасу" збільшили видобуток вугілля на 832140 т, або на 9,8%, завдяки надійним ринкам збуту.

Орендні шахти і ділянки та приватні шахти у 2009 р. видобули орієнтовано 5,4 млн. т (7,5% від загального обсягу). Крім ОП "Шахта ім. Засядька", усі підприємства цієї групи знизили видобуток вугілля порівняно з 2008 р. Основною причиною цього були труднощі зі збутом вугілля. Звертає на себе увагу те, що велика кількість вуглевидобувних підприємств (орендні дільниці державних шахт; приватні шахти; державні шахти, які готуються до

закриття) не надають Міністерству вугільної промисловості інформацію щодо обсягів видобутку вугілля, чисельності працюючих та інших параметрів, які не є комерційною таємницею.

Аналіз свідчить про те, що більшість шахт державного та приватного секторів галузі є найбільш відсталими в технічному і технологічному відношенні, недовикористовують у значних розмірах виробничі потужності, витрати на видобуток вугілля в декілька разів перевищують виручку від його продажу. Таке становище пов'язане не тільки з низькими цінами на вугілля, але й із недостатніми фінансовими ресурсами на модернізацію цих шахт.

Капітальні вкладення у державний сектор вугільної галузі України у 2009 р. склали 1,8 млрд. грн., що на 30% менше попередніх двох років. У 2007-2008 рр. на технічне переоснащення шахт спрямовувалось до 70% капітальних вкладень, тобто близько 1,8 млрд. грн. У середньому на одну шахту з державною формою власності припадало до 16 млн. грн. у рік. Для порівняння відзначимо, що інвестиції Донбаської паливно-енергетичної компанії в шахту "Комсомолець Донбасу" у 2008 р. дорівнювали 320 млн. грн., у 2009 р. – більш 250 млн. грн. [6]. Шахта у 2009 р. видобула 3,9 млн. т рядового вугілля, що на 30% більше її виробничої потужності і на 472 тис. т більше ніж у 2008 р.

Чергова хвиля зниження видобутку вугілля в Україні пов'язана не тільки з недостатніми капітальними вкладеннями на технічне переоснащення шахт із державною формою власності, але й зі зниженням ступеня керованості державним сектором галузі внаслідок недосконалості системи управління нею. Ця система не спрямована на усунення існуючих деформацій у виробничій структурі і відтворювальних процесах; приведення форм і методів управління до сучасних умов господарювання. Усе це призведе до подальшої деградації державного сектору вугільної промисловості України.

Діюча система управління не враховує викликів сьогодення. Серед них насамперед є подорожчання імпортного газу та мазуту, що потребує збільшувати обсяги видобутку вітчизняних енергоносіїв (вугілля, газ, нафта) та поступово замінювати ними імпортні енергоносії. Але цьому процесу заважає тенденція придбання за кордоном вугільних активів промислово-фінансовими компаніями, що знижує енергетичну незалежність України. У зв'язку з цим слід повністю погодитися з думкою авторів роботи [7] щодо необхідності державного сприяння і підтримки комплексної реструктуризації галузей економіки промисловості з низькими конкурентними характеристиками і потенціалами, необхідність функціонування і розвитку яких визначається вимогами національної безпеки, соціального розвитку й екології. До таких галузей автори вказаної роботи відносять і вугільну промисловість.

Заходи постійного державного сприяння і підтримки вугільної промисловості України (особливо державного сектору) мають бути закріплені законодавчо прийнятою Державною економічною політикою щодо умов функціонування та комплексного розвитку галузі на середньостроковий та довгостроковий періоди. Розробці та прийняттю такої політики має передувати уточнення та доповнення концепції та стратегії розвитку вугільної промисловості України, які розглядалися та схвалені в Кабінеті Міністрів і Верховній Раді України.

Для коригування Концепції та Стратегії комплексної реструктуризації вугільної промисловості України та розробки і прийняття Державної економічної політики щодо умов функціонування та комплексного розвитку галузі на середньостроковий та довгостроковий періоди потрібен певний час. Між тим критичний стан вугільної промисловості країни потребує вжиття невідкладних антикризових заходів. У зв'язку з цим доцільно негайно розробити комплексну програму умов функціонування і розвитку державного сектору галузі (3-5 років).

Основою такої програми має стати Концепція, якою слід передбачити мету та завдання програми, джерела фінансування та організацію її виконання із залученням підприємств та наукових організацій галузі і Національної академії наук України. Програма має включати заходи щодо поліпшення структури галузі, збільшення видобутку вугілля, а також подальшої приватизації підприємств, удосконалення ринків вугільної продукції та ціноутворення, удосконалення системи управління галуззю тощо.

Такі програми має розробити кожне підприємство державного сектору галузі з визначенням перспектив функціонування кожної шахти та підрозділів (підприємств) допоміжного виробництва.

Під час розробки Державної економічної політики стосовно вугільної промисловості перш за все доцільно визначити роль держави та бізнесу в забезпеченні національної економіки вугіллям в основному вітчизняного походження. Держава має перш за все піклуватися забезпеченням загальнодержавних потреб у вугіллі (побутові потреби населення, комунальні котельні, державні підприємства й установи, військові формування тощо). Щодо шахт, які знаходяться у приватній чи корпоративній власності, необхідно визначити важелі, які спонукали б їх власників розвивати шахти з метою недопущення зменшення робочих місць та не будувати чи купувати шахти за кордоном.

Для реалізації запропонованого підходу до забезпечення попиту на вугілля необхідно визначити потреби в ньому на перспективу з урахуванням заходів щодо заміщення газу вугіллям у комунальних парокотельнях та майбутньої приватизації теплоелектростанцій та інших державних підприємств. За максимальним показником потреб у вугіллі слід визначити шахти (з урахуванням введення-вибуття виробничих потужностей), які будуть задовольняти ці потреби.

На загальнодержавні потреби держави у вугіллі доцільно застосовувати видачу держзамовлень вуглевидобувним підприємствам. Постачання вугілля на загальнодержавні потреби та потреби державних підприємств з урахуванням внутрішніх потреб державних вуглевидобувних підприємств (виробничо-технічні потреби та безоплатне надання вугілля на побутові потреби певним категоріям осіб) доцільно здійснювати централізовано державним підприємством "Вугілля України". Обмеження обсягів постачання вугілля цим монопольним оператором оптового ринку вугілля буде сприяти розвитку ринкових механізмів купівлі-продажу вугілля в Україні. Крім того, запропонований підхід щодо задоволення загальнодержавних потреб у вугіллі та потреб у ньому державних та комунальних підприємств може бути використано для розробки балансу потреб у вугіллі державного сектору економіки країни як складової частини зведеного енергетичного балансу держави.

Дослідження можливих форм збуту вугілля в Україні показало, що в корпоративному секторі вугільної галузі більша частина вугілля споживається виробничими підрозділами тих промислово-фінансових об'єднань, до яких входять вуглевидобувні підприємства (компанії). Але промислово-фінансові об'єднання мають надлишок одних марок вугілля і дефіцит інших. Таке становище спостерігається і в державному секторі, що потребує організації ринкових форм торгівлі вугіллям. Такими формами має нарешті стати продаж вугільної продукції на відкритих аукціонах та біржах. Не виключається також і продаж вугілля за довгостроковими договорами (контрактами) великим його споживачам.

Ключовим невіршеним питанням залишається визначення рівня цін як бази для здійснення купівлі-продажу вугільної продукції. Пропозиції щодо вирішення цього питання викладені у багатьох роботах, порівнянний аналіз яких свідчить про можливість розробки на їх базі такої методики, яка буде задовольняти інтереси продавців і покупців на аукціонах (біржах). Така методика перш за все має визначити рівень середніх цін на енергетичне і коксівне вугілля, виходячи з середніх цін на електроенергію і кокс та питомої ваги вугільної складової у вартості відповідної продукції. Ціни на енергетичне вугілля доцільно визначити також виходячи із середньої теплотворної його спроможності та газу з урахуванням витрат на охорону природного середовища та витрат на підготовку вугілля для спалювання. Після зіставлення цих рівнів цін на вугілля із середніми фактичними цінами й імпортними цінами з урахуванням транспортних витрат, митних тарифів і зборів, надбавок (знижок) до ціни за відхилення якості зарубіжного вугілля від українського можна буде прийняти рішення щодо визначення базових цін на вугілля. Для визначення середніх фактичних рівнів цін на українське та зарубіжне вугілля та його якісні показники пропонується посилити вивчення кон'юнктури ринків вугілля та запровадити систему моніторингу цін на вугільну продукцію та її якісних показників.

Із метою створення ефективного державного сектору вугільної промисловості виникає необхідність позбавитися від особливо збиткових та з низьким техніко-економічним рівнем виробництва шахт, але не шляхом тільки закриття чи припинення видобутку вугілля у режимі

постійного відкачування шахтної води, як це робиться досі. Закривати шахти необхідно лише після повного відпрацювання промислових запасів вугілля. Виробничі потужності інших особливо збиткових шахт доцільно не тільки зберегти, але після їх модернізації передати на приватизацію.

Викладені підходи доцільно врахувати під час розробки та затвердження Державної економічної політики щодо умов функціонування та розвитку вугільної промисловості України. Така політика має стати основою для розбудови системи управління галуззю. Перш за все необхідно звернутися до питання визначення ролі шахт і розрізів у структурі галузі та надати їм відповідну організаційно-правову форму управління. Шахти і розрізи мають посісти провідне місце у структурі галузі та системі управління. Саме з цих міркувань на початку реструктуризації вугільної промисловості України (1996 р.) шахтам і розрізам були надані права юридичної особи, але небагато керівників скористалися неданою їм можливістю змінити стиль і методи управління виробничою і фінансовою діяльністю шахт з урахуванням ринкових умов, що постійно змінювалися. Стало очевидним, що більшість збиткових шахт і особливо збиткових шахт не можуть мати статус юридичної особи, тому що вони не були самодостатніми для рентабельної роботи навіть з урахуванням коштів держпідтримки. Тому доцільним є диференційований підхід до надання шахтам прав юридичної особи. При цьому рівень рентабельності функціонування шахти є недостатнім критерієм для визначення ступеня її самостійності. Для цього необхідно враховувати перш за все розмір шахти, залишкові запаси вугілля, техніко-технологічний стан, розвиненість гірничого господарства, рівень кваліфікації кадрів та інші фактори. Потужні рентабельні шахти з великими запасами вугілля та розвинутою виробничою, економічною та організаційною підсистемами повинні мати статус юридичної особи. Шахти збиткові, які мають усі умови для повного використання виробничих потужностей і поліпшення свого фінансового становища, також можуть мати права юридичної особи. Це підтверджується практикою створення унітарних державних підприємств із видобутку вугілля, які є збитковими і погіршують своє фінансове становище. Цьому сприяє позбавлення самостійності всіх шахт, які втратили зацікавленість у пошуку і реалізації внутрішніх резервів підвищення ефективності своєї діяльності.

Шахти, які мають умови для одержання прав юридичної особи, можуть стати базовими для утворення шахтоуправлінь за рахунок приєднання до них середніх та дрібних особливо збиткових шахт, у тому числі й таких, що закриваються внаслідок відпрацювання запасів вугілля. Для цього доцільно використовувати досвід шахтоуправління "Донбас" із приєднання шахт не тільки для закриття, але і для відродження занедбаних.

Шахти, які приєднуються до базової шахти, можуть мати статус відокремленого підрозділу чи шахти-дільниці у складі шахтоуправління.

Вуглевидобувні підприємства, які пропонується створити, повинні мати сумарний видобуток вугілля, який наближається до збалансованості фінансово-економічних показників з урахуванням державної фінансової підтримки кожної шахти.

Реалізація диференційованого підходу до надання шахтам прав юридичної особи потребує змін у середній ланці управління галуззю. Оскільки згідно з діючим законодавством України підприємство є суб'єктом господарювання і не може мати у своєму складі інших підприємств, то виникає необхідність у ліквідації державних унітарних підприємств із видобутку вугілля. Ліквідація таких підприємств дозволить позбавитись такого рудимента, як відокремлений апарат управління з його функціональними дирекціями та службами.

Вуглевидобувні підприємства доцільно об'єднати за територіальним принципом у вуглевидобувні концерни. До концерну необхідно включити допоміжні й управлінські підрозділи, які раціонально об'єднати в одне підприємство допоміжних робіт і послуг. До концерну доцільно включити і шахти, які в цей час підпорядковані безпосередньо Міністерству вугільної промисловості.

Концерн із видобутку вугілля повинен мати властивості об'єднання холдингового типу і централізувати частину фінансових ресурсів підприємств, збут продукції, матеріальне технічне забезпечення тощо. Корпоратизація і приватизація підприємств концерну в першу чергу має здійснюватися за рахунок шахт, які не забезпечують загальнодержавних потреб у вугіллі. Приватизація інших шахт має здійснюватися на умовах, що контрольний пакет акцій

залишається в концерну. Такий підхід ліквідує таку непрозору форму взаємовідносин між шахтами і інвесторами, як договір про сумісну діяльність.

Управління вугільною промисловістю в цілому має здійснювати Міністерство вугільної промисловості (чи інший центральний орган державного управління), основною функцією якого має бути розробка стратегій розвитку галузі, організація виконання Державної економічної політики умов функціонування і розвитку галузі; здійснення функцій державного регулювання всіх секторів вугільної промисловості; проведення єдиної інвестиційної та інноваційної політики; організація моніторингу стану охорони праці тощо.

У перспективі центральний орган державного управління вугільної промисловості може бути замінено департаментом у складі Міністерства палива та енергетики та відродженням НАК "Вугілля України".

Слід підкреслити, що проблему підвищення ступеня керованості вугільної промисловості неможливо вирішити лише зміною організаційних форм управління. Необхідно розробити комплекс механізмів господарювання для всіх рівнів управління галуззю з використанням сучасних телекомунікаційних засобів. Для цього необхідно перш за все розробити й упровадити у практику нормативно-методичні документи щодо планування діяльності підприємств, компаній і галузі в цілому; систему моніторингу витрат на виробництво продукції; систему організації взаємовідносин усіх ланок виробництва та рівнів управління; удосконалення системи матеріального стимулювання тощо.

Діяльність вуглевидобувних та інших підприємств має бути спрямована на вирішення завдань, які забезпечують досягнення стратегічних цілей їх функціонування. Для більшості шахт України необхідна комбінована економічна стратегія, яка базується на використанні елементів стратегії найменших сукупних витрат на виробництво вугільної продукції та стратегії підвищення її якості з урахуванням кон'юнктури вугільних ринків.

Ефективність системи управління галуззю та її складовими частинами залежить не тільки від науково-методичного її обґрунтування, але й від повноти його застосування. У зв'язку

з цим керівники і фахівці всіх рівнів управління мають бути компетентними та володіти сучасними методами підготовки й організації виконання прийнятих управлінських рішень.

Висновки. В Україні не визначена Державна економічна політика щодо умов функціонування та розвитку вугільної промисловості. Незважаючи на часті зміни організаційно-правових форм управління галуззю методи і механізми управління залишаються практично не змінними. Дефіцит фінансових ресурсів, недоліки системи управління та державного регулювання обумовили деградацію державного сектору вугільної промисловості України, зниження ступеня керованості.

Підвищити ступінь керованості вугільної галузі країни можна на базі прийняття і реалізації Державної економічної політики щодо умов її функціонування і розвитку, удосконалення системи управління та модернізації виробничого потенціалу; а також шляхом визначення форм і методів капіталізації шахт і вуглевидобувних інтегрованих комплексів, розробки організаційно-економічних механізмів управління капіталізацією цих структур вугільної промисловості України.

Література

1. Яценко Ю.П. Хозяйственный механизм в период трансформации к рыночному типу экономики: методология, инструментарий, реальные проекты / Ю.П. Яценко. – К.: Наук. думка, 2001. – 320 с.

2. Великанов А.М. Анализ динамики развития систем управления угледобывающими компаниями холдингового типа / А.М. Великанов // Глюкауф. – 2005. – № 1. – С. 9-11.

3. Амоша О.І. Перспективи розвитку та реформування вітчизняної промисловості на фоні світових тенденцій / О.І. Амоша, А.І. Кабанов, Л.Л. Стариченко / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2005. – 32 с.

4. Кабанов А.І. Узагальнення досвіду організації управління вітчизняною вугільною промисловістю / А.І. Кабанов, Л.Л. Стариченко, Д.Ю. Череватський // Уголь України. – 2009. – № 7. – С. 3-6.
5. Полтавец В.И. Альтернативы реформирования угольной промышленности Украины / В.И. Полтавец, Б.А. Грядущий, Г.Л. Майдуков // Уголь. – 2008. – № 7. – С. 10-16.
6. Досрочные миллионы «Комсомольца Донбасса» // Сбойка. – 2009. – № 9. – С. 3, 26.
7. Амоша О. Промислова політика України: концептуальні орієнтири на середньострокову перспективу / О. Амоша, В. Вишневський, Л. Збаразська // Економіка